

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חקת תשע"ה

בואו חשבון - החשבון האמיתי של העולם

חשבון לטווח ארוך

הפסוק אומר: "על פן יאמרו המושלים באו חשבון, תבנה ותפונן עיר סיחון" (במדבר כא, כז). בפשטות, "המושלים" הם מושלי משלים, ו"חשבון" היא העיר חשבון שכבש סיחון ממלך מואב (עי' בתרגום אונקלוס ובמפרשים, שכולם ביארו באופן זה)¹. אבל חז"ל הוציאו מקרא זה מידי פשוטו, ודרשו כך: "על פן יאמרו המושלים - אלו המושלים בייצורם". ומה הם אומרים? - "באו חשבון. בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שקרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה" (ב"ב עח, ב).

והנה, חז"ל בארו בדרשתם מי הם 'המושלים', וכן בארו מה פירוש דברי המושלים 'באו חשבון'. ואולם, חז"ל לא בארו לנו את המילים הראשונות שבפסוק - "על פן". מה פירוש "על פן"? כלומר: כיצד נובע הענין של "באו חשבון" מן הענין שנזכר לפניו? הרי בפסוקים הקודמים מדובר על מלחמת ישראל בסיחון. וא"כ מה שייך לומר אחרי זה, "על כן יאמרו המושלים ביצורם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שקרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה"? מה הקשר בין ענין זה למלחמת ישראל בסיחון? ומדוע חז"ל לא בארו גם תיבות אלו?

נראה לבאר, שחז"ל לא ביארו את המילים "על פן", כיון ששני הענינים קשורים ביניהם באופן פשוט, וכל אדם מבין כבר את הקשר מעצמו. וכך הוא ביאור הדברים: הענין שעליו מדובר בתחילה הוא, ש"סיחון מלך האמורי... נלחם במלך מואב הראשון, וניקח את כל ארצו מידו" (במדבר כא, כו), ואז באו ישראל וכבשו את אותה ארץ מידו של סיחון. נתאר לעצמנו את תגובת הבריות כשסיחון ניצח את מלך מואב. ודאי אמרו: "אה! איזו הצלחה! איזה נצחון מזהיר לסיחון מלך האמורי!... ואולם מה היתה האמת? האמת היתה, שמה שה' נתן את ארץ מואב לאמורי, כלל לא היה עבור האמוריים, אלא עבור ישראל, שהרי לישראל היה אסור להלחם במואב, שנאמר: "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה" (דברים ב, ט); לכן שלח ה' את סיחון לכבוש את מואב, וע"י זה הותר לישראל לכבוש את ארץ מואב מיד סיחון, כמו שאמרו חז"ל: "עמון ומואב טהרו בסיחון" (חולין ס, ב), שע"י שכבש סיחון את ארץ מואב מהמואבים, הותר לישראל לכבוש ארץ זו מיד סיחון.

מקרה דומה לזה אפשר היה לראות גם בדרונו. אם מישוהו היה שואל לפני מאתים שנה, למה אנגליה זוכה לשלוט על כל כך הרבה מקומות בעולם, (כפי שהיה אז), באפריקה ובאסיה, באמריקה ובאוסטרליה ובכל מקום - לא הייתי יודע להשיב על כך. הייתי אומר: כנראה שעשו

איזו מצוה, והקב"ה משלם להם את שכרם בעולם הזה. אח"כ, לאחר מלחמת העולם הראשונה, התשובה כבר יותר ברורה: כדי לגרש את הטורקים מארץ ישראל, להצהיר את הצהרת בלפור, ולהכניס כמה יהודים לארץ. הם לא מילאו את התפקיד הזה בשלמות, אבל משהו הם עשו, אז כנראה שבשביל זה היה צורך שיהיה להם שלטון כזה. לאחר מלחמת העולם השנייה אפשר להוסיף ולומר עוד, שא"י כמעט נפלה בידי הגרמנים ימ"ש, והיה צורך בכמה מקומות שקודם כמעט לא שמעו עליהם, וגם אח"כ כמעט לא שמעו עליהם, כמו מלטה וגיברלטר, ועוד כמה מקומות בריטיים, שיצילו את א"י, אחרת היתה נופלת ביד הצוררים. ובאמת, לאחר מלחמת העולם השנייה כמעט לא נשאר שריד מהקיסרות הבריטית. רק כמה מקומות נשארו בידם, וכל שאר המושבות יצאו משליטתם. ממש כמו אצל סיחון, שבטווח הקצר היה נראה שהשליטה על חשבון ניתנה לו בשבילו, אבל בטווח הארוך התברר שהכל היה בשביל ישראל, ולא בשביל סיחון.

זהו שאמר הכתוב מיד אחר כך, "על פן יאמרו המושלים באו חשבון". כלומר: על פן - על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב (רש"י) - יאמרו המושלים באו חשבון. שכן ממלחמה זו ניתן להסיק, שאין להעריך מאורעות על פי מבט לטווח קצר, אלא רק לפי מבט לטווח ארוך. וכך גם בתחום הרוחני: לא להסתכל לטווח הקצר - שלפעמים אני מרויח בעולם הזה מן העבירה - אלא לטווח הארוך, של הפסד שיהיה לי מזה בעולם הבא, (ולפעמים גם בעולם הזה, בזמן מאוחר יותר). לא להתפעל ממה שאני רואה כרגע, אלא לחשוב מה יצא לי ממעשה זה בטווח הארוך. לחשב הפסד מצוה (בטווח הקצר) כנגד שכרה (בטווח הארוך), ושכר עבירה (בטווח הקצר) כנגד הפסדה (בטווח הארוך).

מעשה קטן - תוצאות גדולות

בני אדם לא יודעים אלו דברים גדולים יכולים לצאת מפילו ממעשה קטן. לפעמים נראה לנו שמעשה מסויים הוא קטן ופשוט ערך, אבל בטווח הארוך רואים שההשפעות שלו גדולות מאד. לדוגמא: אהוד בן גרא בא אל עגלון מלך מואב, ואומר לו: "דבר אללקים לי אליך" (שופטים ג, כ), "וצריך אתה לעמוד" (רש"י שם). כיצד מגיב על כך עגלון? - "ויקם מעל הפסא" (שם). הוא חולק כבוד לאלקי ישראל, וקם מעל הכסא. אמנם כוונתו של עגלון בקימה שקם מעל הכסא היתה לרעה - חשב ללמוד מאהוד את שם ה' כדי להשתמש בו נגד ישראל ("ספר השם" לבעל הרוקה, עמ' ר"י) - אבל סוף סוף, כיון שחלק כבוד לאלקי ישראל וקם מעל הכסא, זכה לשכר עצום: בשכר "ויקם

והנה, כשנח מתפכח מינו, הוא מברך את שם ויפת עבור מה שעשו. כיון ששניהם התאמצו במצוה, לא היינו מצפים שיהיה הבדל גדול בין הברכות שיקבל כל אחד מהם. אולי לשם מגיעה ברכה קצת יותר יפה משל יפת, אבל לא יותר מכך. ובכל זאת, מיד מתברר שההבדל ביניהם הוא רב מאד. לאיזו ברכה זוכה יפת? - "יפת אלקים ליפת" (שם, כז) - שה' ירחיב את גבולו של יפת (עי' אונקלוס ורש"י שם). ברכה יפה מאד. יפת מקבל את אירופה, את אמריקה, את אוסטרליה, גם הדולרים והסטרינגים והפרנקים שנמצאים שם - כולם של יפת! מה שעפרון קבל עבור מערת המכפלה, הוא כאין וכאפס לעומת מה שיפת מקבל עבור המצוה שעשה.

ומה מקבל שם? - "יפת אלקים ליפת, וישכך באתה" (שם). השכינה תשפך באהלו של שם. יפת קבל שטח עצום, אמריקה אירופה ואוסטרליה, ושם קבל רק חמש מאות אמה על חמש מאות אמה של הר הבית, ובכל זאת, כל השטחים שקבל יפת אינם שקולים כנגד השטח הקטן שקבל שם. מדוע? כי רק באותו שטח קטן שורה השכינה, וענין זה שווה כנגד כל העוה"ז שמקבל יפת.

חז"ל מציינים גם הבדל נוסף בין השכר שקבל שם לשכר שקבל יפת. שם - "זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת - זכה לקבורה לבניו, שנאמר: 'נהיה ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר בישךאל... וקברו שם את גוג ואת כל המונה' (יחזקאל לט, יא)" (רש"י בראשית ט, כג). שם ויפת זוכים אמנם שניהם לשכר שיש בו ענין של כיסוי, כנגד הכיסוי שכיסו את אביהם, ואולם מהו הכיסוי שזכה בו כל אחד מהם? זה זוכה לטלית של ציצית, השקולה כנגד כל המצוות כולן, ושכל הזריז בה זוכה ומקבל פני שכינה (מנחות מג, ב), ואילו יפת זוכה גם הוא לכיסוי, אבל לאיזה כיסוי? כיסוי של קבורה - שגוג ומגוג יזכו להקבר, במהרה בימינו. זה זוכה למצוה, וזה זוכה לקבר.

צדיקים ובעלי תשובה - מי גבוה יותר?

גם הכלל הגדול שאמרו חז"ל ש"לפום צערא אגרא" (אבות פ"ה מכ"ב), וש"טובה פעם אחת בצער יותר ממאה פעמים שלא בצער" (אבות דרבי נתן ג, ו), גם הוא קובע מאד איזה שכר יקבל אדם עבור המצוה שעושה. מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל אמר בשם אביו, שגם על צער קטן נאמר הכלל הזה. וממילא, אם יתוסף על הצער המועט הזה עוד מעט צער, יוכפל השכר שוב פי מאה (ובסך הכל - פי רבבה), ואם יתוסף עליו עוד מעט צער, יוכפל השכר שוב פי מאה (ובסך הכל - פי מליון), כי חשבון זה נאמר על כל דרגה ודרגה של צער. נמצא, שערך המצוה כשמתגיע בה הרבה, גדול אלפי אלפים ורפי רבבות פעמים מערך אותה מצוה כשהיא נעשית בלי יגיעה ("מכתב מאליהו" ח"ג עמ' 14-15). כל תוספת צער מכפילה את השכר פי מאה. ההבדל הרוחני הוא עצום מאד, לפי כמות הצער שאדם השקיע במצוה.

הגמרא מביאה גם מחלוקת, איזו מדרגה גבוהה יותר, האם הצדיק שלא חטא מימיו נמצא במדרגה גבוהה יותר ממי שחטא ועשה תשובה, או שמא להפך - במקום

מעל הפסא", זכה שיצאה ממנו רות, שיצא ממנה שלמה, שכתוב בו: "נ"ש ב שלמה על פסא ה' למלך" (רות רבה ט, ב). שלמה יושב לא רק על כסא מלכות ישראל, אלא על כסא ה'! - ביטוי חד-פעמי בתנ"ך, שחז"ל למדו ממנו (מגילה יא, ב), שבעוד ששאר המלכים מלכו רק למטה, שלמה מלך גם על העליונים (שכן כסא ה' הוא בשמים). על שום מלך אחר לא נאמר שישב על "כסא ה'". רק על שלמה נאמר "וישב שלמה על פסא ה' למלך" (דהיי"א כט, כג). וכשהוא יושב על כסא ה', כביכול יושבת שם גם "חתיכה" של עגלון מלך מואב. גם הוא זוכה להיות שותף בישיבה על כסא ה', שהרי שלמה המלך יצא גם ממנו. אנחנו לא יודעים עד איפה מגיע שכר מצוה קטנה, גם של רשע מרושע כמו עגלון מלך מואב. בשכר "ויקם מעל הכסא" לכבוד ה', הוא זוכה לשבת על כסא ה'!

שתי בנות לוט, לשם מצוה נתכוונו (נזיר כג, א), "סבורות היו שכל העולם נחרב, כמו בדור המבול" (רש"י בראשית יט, לא), וצריך להציל את המין האנושי מן הלידה, שתייהן מקבלות שכר על מה שעשו, זוכות להכנס לכלל ישראל², ובכל זאת, הבכירה - אם מואב - מקבלת שכר עוד יותר גדול מאחותה [הצנועה ממנה! (עי' רש"י שם, לז)], על שהקדימה למצוה לילה אחד קודם אחותה. "בשביל לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה, קדמתה ארבע דורות לישראל" (ב"ק לח, ב). נעמה העמונית מתחתנת עם שלמה המלך, ארבעה דורות לאחר שרות המואבית התחתנה עם בעז, סב סבו של שלמה המלך (עי' רות ד, כא-כב). ולא רק איחור זמן יש כאן, אלא הבדל גדול במעלה בין רות המואבית לנעמה העמונית יש כאן. אמנם משלמה ואילך הדורות מתייחסים לא רק לרות אלא גם לנעמה העמונית, אבל ארבעת הדורות שלפני כן - עובד, ישי, דוד ושלמה (עי' רות ד, כא-כב) - יוצאים רק מרות ולא מנעמה. ישי שהיה צדיק גדול (עי' שבת נה, ב), ודוד שחיבר את ספר התהילים, ושלמה המלך שחיבר שלושה ספרים בתנ"ך, משלי, קהלת ושיר השירים, ובנה את בית המקדש - כל אלו מתייחסים רק לרות ולא לנעמה. לזו יש חלק בארבעה ספרים בתנ"ך ובמקדש הראשון, ולזו אין.

משקל המעשים - לפי ה"לב"

זה כשיש הבדל במעשים. אבל לא רק הבדל במעשים קובע. גם הבדל בכמות ה"לב" שמשקיעים במעשה קובע, גם אם שנים יעשו יחד את אותו המעשה באותו הזמן. התורה מספרת: "וישפת נח" מן הנין וישפר, ויתגל בתוך אהלה... ויקח שם ויפת את השמלה... וילכו אח'ננית, ויכסו את ערונת אביהם" (בראשית ט, כא-כג). אומר רש"י: "אין כתיב 'ויקחו', אלא ויקח. למד על שם, שנאמץ במצוה יותר מפת". לאיזה מאמץ הכונה? הרי ללקיחת השמלה וכסויו של נח אין צורך כמעט בשום מאמץ. כנראה הכוונה היא ל"לב" המושקע במצוה. המעשה הוא אותו מעשה, השמלה אותה שמלה, אבל לשם יותר אכפת כבודו של אביו, והוא עושה את המצוה עם יותר "לב". גם ליפת היה אכפת. גם הוא התאמץ. אבל שם "נתאמץ במצוה יותר".

חז"ל אמרו, "שְׁקַר הַחֵן וְהַקָּל הַיָּפִי, אִשָּׁה יֵרָאֵת ה' היא תְּהַלָּל" (משלי לא, ל). שקר החן - זה דורו של משה ויהושע; והבל היפי - זה דורו של חזקיה; יראת ה' היא תהלה - זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי" (סנה' כ, א). אמנם בדורו של משה ויהושע הגיעו להשגים גדולים מאד בתורה, וכן בדורו של חזקיהו מלך יהודה, אבל מבחינה מסויימת כל החן והיופי של הדורות האלו הוא שקר והבל לעומת דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי, "שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה" (שם). לעסוק בתורה מתוך דחקות נוראה כזו, זה היה רק בדורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. הגם שדורו של משה היה דור דעה³, דור שזכה לדבר עם השכינה ולקבל נבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (עי' רש"י שמות טו, ב ד"ה זה א-לי), אבל מבחינת ה"לפום צערא אגרא" - דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי עולה אפילו על דורו של משה רבינו. כי אלו שתי בחינות שונות.

יש קונה עולמו בשעה אחת

הגמרא מביאה על רבי אלעזר בן דורדיא, שהיה שקוע בעבירה כל ימי חייו, אבל בסוף הוא חזר בתשובה גמורה במסירות נפש, עד כדי כך שיצאה נשמתו מתוך תשובה, ויצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי עוה"ב. כששמע זאת רבי, בכה ואמר: "יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת" (ע"ז יז, א). רבי אלעזר בן דורדיא, בשעה אחת של תשובה זכה למה שאחר זוכה בעבודה של מאה ועשרים שנה. ולא רק זה. ועוד אמר רבי: "לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן רבי" (שם). כי רבי אלעזר בן דורדיא, למרות שלא היה תלמיד חכם גדול, ולא לימד תורה ברבים, בכל זאת היות ועשה תשובה במדה כ"כ גדולה, זכה שהבת קול קראה לו "רבי" אלעזר בן דורדיא. כי אם עושים בלב שלם, אפשר בשעה אחת להשיג יותר ממה שאחר משיג במשך כל החיים.

מה שאנו צריכים להסיק מכל זה, לא להיות ח"ו עבריינים ולצפות שבשעת מיתה נעשה תשובה כמו רבי אלעזר בן דורדיא, שעל זה המשנה אומרת שזה לא מצליח, "האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב). אנו צריכים להשתדל שלא יהיו לנו נסיונות, אבל לנצל כל הזדמנות לחטוף עוד ועוד מצוות. איננו יודעים כמה יכולה מצוה קטנה להכריע בדברים גדולים.

חוץ מזה, אין סוף לשכר מצוה בעוה"ב. חז"ל אמרו, "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" (אבות פ"ד מ"ז). מה פירוש "קורת רוח" בעולם הבא, ומה פירוש "כל" חיי העולם הזה? הסבירו בזה, ש"קורת רוח" איננה עצם הנאת עוה"ב, אלא רק הנאה קטנה וצדדית, כעין ריח טוב של תבשיל לעומת טעמו. ובפירוש "כל" חיי עולם הזה הסבירו, שהכונה היא לריכוז כל ההנאות שיש לבני אדם בעולם הזה, מאכילה ושתייה ודירה ומלבושים וכסף וזהב ובארות נפט וכל מה שיש בעולם; ולא רק של אדם אחד, אלא של כל מליארדי

שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין (ברכות לד, ב). כבר הזכרנו כמה פעמים את דברי מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל, ש"בעניני אגדה וקבלה לא שייך מחלוקת" (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 353), ואם מצאנו מחלוקת באגדה, אין זו מחלוקת במובנה הרגיל, אלא בחינות שונות באותו ענין (שם ח"ב עמ' 173). כיצד נפרש אפוא את שתי הדעות הנ"ל, הנראות כסותרות? - נראה להסביר כך: שתי בחינות הן, אשר לפיהן נמדד גודל המצוה וגודל השכר. בחינה אחת היא - "לפום צערא אגרא" (אבות פ"ה מכ"ב). מי שהצטער והתאמץ יותר בקיום המצוה, מקבל יותר שכר. מבחינה זו, "מעלתן [של בעלי תשובה] גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין יצרים יתר מהן" (רמב"ם הלכ' תשובה פ"ז ה"ד). הנסיון של בעל תשובה, לעזוב את ההבלים שהיה שקוע בהם, וללכת ללמוד תורה ולקיים מצוות, גדול יותר מזה של הצדיק שלא חטא מעולם, ולכן "שכרו הרבה [יותר מן הצדיק]. שהרי טַעַם טַעַם החטא, ופירש ממנו וכבש יצרו" (שם). אבל יש עוד בחינה למדוד בה את מדרגתו של האדם, והיא - שלמות העבודה. מבחינת שלמות העבודה, הצדיקים נמצאים במדרגה גבוהה יותר מבעלי התשובה. אין פגמים בעבודתם, וכבר מן ההתחלה הכל חלק וישר אצלם, ממילא הם מגיעים למדרגות גבוהות יותר בשלמות העבודה מאשר בעלי תשובה (ועי' ביאור נוסף במכתב מאלהו ח"ג עמ' 353).

הדברים כמעט מפורשים ברש"י. הפסוק אומר: "וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אֶרְבָּעִים שָׁנָה בְּקִרְיַת אֶת רִבְקָה בַת בְּתוּלָה הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֲרָם, אָחוֹת לֶבֶן הָאֲרָמִי, לוֹ לְאִשָּׁה" (בראשית כה, כ). למה מציין כאן הכתוב שרבקה היא בת בתואל ואחות לבן, ושמוצאה מפקדן ארם? וכי עד כאן לא ידענו זאת? "אלא להגיד שבחה, שהיתה בת רשע, ואחות רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם" (רש"י שם). מיד אחר כך אומרת התורה: "וַיַּעֲתָר יִצְחָק לַה' לֵנֶכַח אִשְׁתּוֹ פִּי עֲקֵרָה הוּא, וַיַּעֲתָר לוֹ ה'" (שם, כא). אומר רש"י: "וַיַּעֲתָר לוֹ - ולא לה (למרות שגם היא התפללה); שאינה דומה תפילת צדיק בן רשע לתפילת צדיק בן צדיק". יצחק הוא צדיק בן צדיק, לכן ה' מקבל את תפילתו יותר מתפילתה של רבקה, שהיא צדקת בת רשע. וקשה: הרי בפסוק הקודם למדנו ההפך, ששבחה של רבקה הוא דוקא בכך שהיתה צדקת בת רשע! אלא שבשלמות התפילה, במדרגות העליונות של תפילה - בזה יצחק מגיע יותר גבוה מרבקה, כי נקודת ההתחלה שלו גבוהה יותר. ואילו מבחינת ה"לפום צערא אגרא" - בזה רבקה גדולה מיצחק, כי באה מבית של רשע.

לפי זה, יכול להיות שיהודי שלמד תורה ברוסיה בזמן הרדיפות, ה"לפום צערא אגרא" שלו הוא יותר גדול משל רבי עקיבא איגר. זאת לא אומרת שגם בלמדנות הוא יותר גדול מרבי עקיבא איגר, מסתמא רבי עקיבא איגר הגיע למדרגה יותר גבוהה בלמדנות שלו, אבל מצד ה"לפום צערא אגרא", יתכן שאותו יהודי שלמד תורה מתוך הדחק אצל סטאלין וחבריו הוא גדול יותר מרבי עקיבא איגר, כי אלו שתי בחינות שונות.

שאם נדמה פעם לאדם שבגלל איזו מצוה הוא מפסיד משהו, צריך לעשות את חשבוננו של עולם, מי יודע כמה הוא מרויח בגלל המצוה שהוא עושה. ושכר עבירה כנגד הפסדה - לפעמים נדמה לו שבעבירה מסויימת הוא מרויח משהו, אז צריך להביא בחשבון כמה הפסד יהיה לו מזה. אף אחד לא יודע בעוה"ז כמה הפסד מצוה כנגד שכרה, רק יודע שהשכר הוא גדול ועצום לאין שיעור, והעונש, אומר רבינו יונה "אין קץ לרעת הממרה את פיו" (שערי תשובה, שער א' אות ט"ז). שהעונש של עבירה בעצם היה צריך להיות "אין קץ", רק שהקב"ה ברחמיו לא עושה את המשפט עד הסוף. אבל בודאי שהעונש על עבירה הוא נורא ואיום. אז כדאי מאד לעשות את חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. לא להסתכל מה קורה כרגע, אלא להסתכל מה יהיו התוצאות. זה נלמד ממלחמת סיחון במלך מואב, שאף אחד לא שיער בזמנו שמהמלחמה הזו תצמח תועלת לעם ישראל. חשבו: נצחון גדול של סיחון. הכל בגלל החכמה שלו, הכל בגלל הגאוניות שלו, הכל בגלל הצבא שלו. אבל האמת היא שהכל הבל הבלים. הכל היה רק בשביל עם ישראל. התקיים בסיחון הפסוק "בְּפִרְתָּהּ רָשָׁעִים כְּמוֹ עֵשָׂב, וַיִּצְיִצּוּ כָּל פְּעֲלֵי אָנָן - לְהַשְׁמָדָם עַד־יָעַד" (תהלים צב, ח). כל התקומה של הרשע וכל מה שהוא מְצִיץ ופּוֹרֵחַ, זה רק כדי "לְהַשְׁמָדָם עַד־יָעַד"; כדי שישראל, ה'צַדִּיק פִּתְמוֹר יִפְרָח" (שם, יג), יקבל את ארצו.

הברואים שהיו ושיהיו במשך כל ששת אלפי שנות קיום העולם. זהו "כל" חיי העולם הזה (עי' מכתב מאליהו ח"א עמ' 4). אומרים אפוא חז"ל, ששעה אחת של "קורת רוח" - של הנאה צדדית ושולית בעוה"ב, שאיננה אפילו עצם ההנאה של עולם הבא - שקולה יותר מכל המאכלים והבגדים והכסף והמכונות של כל ברואי העולם הזה במשך כל הדורות! כדאי אפוא מאד להשקיע בעוה"ב. אבל גם בעוה"ז מצוה אחת קטנה יכולה לשנות לגמרי את העתיד של האדם, מכל הדוגמאות שראינו שמצוות קטנות משנות.

אברהם אבינו אומר "אם מחוט נַעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאֵם אָקַח מִפֶּלֶאֱשֶׁר לָךְ" (בראשית יד, כג), ובשכר זה זכו בניו לחוט של ציצית ורצועה של תפילין (סוטה יז, א). כל יהודי יכול עכשיו להניח תפילין וללבוש ציצית ולזכות לחיי העולם הבא, בזכות שתי מילים שאמר אברהם אבינו. אברהם אבינו אומר "וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפְרָר" (בראשית יח, כז), ובשכר זה זכו בניו לב' מצוות נוספות: אפר פרה, ועפר סוטה (סוטה שם). עפר סוטה מטהר אשה לבעלה בדרך נס, שאין בכל המצוות כולן מצוה לדורות לעשות נס חוץ מהמצוה הזאת, ואפר פרה מטהר את הטמאים. השכל שלנו לא מבין כלל איך פרה אדומה מטהרת טמאים ומטמאת טהורים, אבל כך גזר הקב"ה, שאפר פרה מטהר את הטמאים, הכל בגלל שתי מילים שאברהם אבינו אמר. כמובן, יש הבדל איך אברהם אבינו אמר, ואיך אנחנו אומרים. אנחנו יכולים ג"כ לומר "ואנכי עפר ואפר", אבל אברהם אומר את זה עם כל הלב, ולמרות שיש לו על מה להתגאות, הוא לא מתגאה ולא מחזיק טובה לעצמו. אנחנו אין לנו כ"כ במה להתגאות. אבל אעפ"כ רואים ששתי מילים של אברהם אבינו משנות את כל המצב של עם ישראל. צריך א"כ לשקול הפסד מצוה כנגד שכרה,

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. אלא שנחלקו המפרשים, מתי אמרו המושלים את משלם. האם לפני מלחמת סיחון במואב (רש"י, ספורנו), או לאחריה (רמב"ן). וכן נחלקו למי אמרו המושלים את דבריהם. לאמוריים (רש"י, אב"ע, רמב"ן), או למואבים (ספורנו). וכן נחלקו בפירוש המשל עצמו - "באו חֲשֹׁבוֹן, תִּבְנֶה וְתִפְוֹן עִיר סִיחֹן" - למה בדיוק הכונה (עי' במפרשים).
2. ועי' מהרש"א שכתב, שכל הדין שעמוני ומואבי אסורים לבוא בקהל ונקבותיהם מותרות (יבמות עו, ב), טעמו הוא מפני שבנות לוט נתכונו לשם שמים, ולכן נקבותיהם הותרו לבוא בקהל (מהרש"א הוריות י, ב ד"ה הם שנתכונו).
3. שנאמר: "וַתִּרְבַּח חֲכֵמַת שְׁלֹמֹה מִחֲכֵמַת כָּל פְּנֵי קָדְמָם... וַיִּחַפְּסוּ מִכָּל הָאָדָם, מֵאִתָּן הָאֲזֻרְחֵי וְהִימָן וְכָל־כָּל וְכָל־עַ" (מל"א ה, י-יא). "כִּרְבֵּעַ - זה דור המדבר שכולו דעה" (ויקרא רבה ט, א). ואמרו בזוהר על "דרא דמדברא, דלא הוה בעלמא דרא עלאה כְּדָרָא דָא, ולא יהא עַד דְּיִתִּי מַלְכָא מְשִׁיחָא" (זוהר ח"ג קסח, ב).